

Europeiska digitala infrastrukturkonsortier (Edic) – ett kunskapsunderlag

Datum: 2024-12-06

Diarienummer: 2022-0426

Förord

Myndigheten för digital förvaltning (Digg) och Verket för innovationssystem (Vinnova) har under 2024 fått i uppdrag av regeringen att samordna det nationella informations- och rådgivningsarbetet om Europeiska digitala infrastrukturkonsortier (Edic) och bistå Regeringskansliet i ansökningar om att inrätta Edic-konsortier.¹

Som en del i detta arbete, har Digg upphandlat detta kunskapsunderlag om Edic av Vurma Samhällskonsult AB. Vinnova har tillsammans med Digg fungerat som en beställargrupp till Vurma Samhällskonsult AB. Vurma Samhällskonsult AB har författat utvärderingen i sin helhet. Synpunkter som framförs i den här utvärderingen representerar inte nödvändigtvis Diggs eller Vinnovas åsikter.

Drivkraft för att Digg i samverkan med Vinnova har beställt kunskapsunderlaget var behovet att tydliggöra den kunskap som finns om Edic, men även uppmärksamma de kunskapsgap som finns om Edic, och i möjligaste mån åtgärda dessa kunskapsgap.

¹ Regleringsbrev 2024 Anslag 2:4 (Fi2023/03265)

Sammanfattning

Möjligheten att inrätta Europeiska digitala infrastrukturkonsortier (Edic) skapades i slutet av 2022, som en del av EU:s policyprogram för det digitala decenniet (DDPP). Edic syftar till att underlätta samarbete och digital infrastrukturutveckling mellan EU-länder. Till skillnad från tidsbegränsade EU-projekt möjliggör Edic:ar långsiktigt arbete, vilket ska skapa en mer gynnsam miljö för EU:s digitala omställning.

Denna rapport är resultatet av en kartläggning som beställts av Myndigheten för digital förvaltning (Digg) och Verket för innovationssystem (Vinnova). Syftet med kartläggningen har varit att ta fram ett kunskapsunderlag om Edic, kompletterat med en analys av vilka behov av information och rådgivning kopplat till Edic:ar som finns hos svenska intressenter.

En Edic är ett sätt att organisera arbete om flerlandsprojekt i enlighet med Digitala decenniet 2030

En Edic är ett sätt för EU:s medlemsländer att samarbeta kring ett flerlandsprojekt som bidrar till målsättningarna i DDPP. Det finns flera andra sätt, en inspiration för Edic:ar har varit de Eric:ar som är etablerade sedan flera år och som arbetar med forskningsinfrastruktur.

Varje Edic är en juridisk person som kan agera självständigt med samma rättigheter som juridiska personer i varje medlemsland och exempelvis ansöka om EU-medel. Minst tre medlemsländer krävs för att bilda en Edic, och arbetet även öppet för observatörer. Stadgarna styr Edic:arnas arbete, och det finns obligatoriska delar av stadgarna som ska förhandlas fram innan en Edic beslutas. Stadgarna behöver bland annat innehålla uppgifter om vad en Edic ska göra, vilka som kan vara medlemmar eller observatörer och hur beslutsfattande ska ske.

EU-kommissionen är accelerator för arbetet

Edic:arna ska drivas av EU-medlemsländerna, men EU-kommissionen har en uttalad roll i att stötta arbetet. Det är också EU-kommissionen som formellt godkänner en ansökan om att bilda en Edic.

Regeringskansliet behöver ta ställning till om Sverige ska delta

Den svenska beslutsprocessen är ännu oprövad. Enligt Regeringskansliet är utgångspunkten att ett medlemskap behöver beslutas av riksdagen eftersom det är förknippat med en medlems-avgift. Om Sverige ska vara observatör krävs ett regeringsbeslut. Den som ska företräda Sverige som land behöver också vara en offentlig aktör som har regeringens förordnande att göra det. Dialogen med Regeringskansliet behöver ske både med Finansdepartementet (som ansvarar för digitaliseringspolitiken) och med respektive sakdepartement. De personer som intervjuats i samband med kartläggningen uppfattar att det varit svårt att få till stånd en dialog med Regeringskansliet och att återkopplingen har varit bristfällig.

Processen för hur beslut ska fattas, vilka underlag som behövs och vilka kriterier som ska ligga till grund för beslutet uppfattas som otydlig. Detta skapar en osäkerhet bland aktörer som vill medverka, även kopplat till att de sökt Regeringskansliets stöd i exempelvis juridiska frågor utan att få respons. Den långsamma hanteringen riskerar att försvaga Sveriges position och möjlighet att påverka arbetet när det tar form.

Både nyttor och utmaningar kopplade till Edic:arna

Om Sverige väljer att delta finns en rad nyttor som förväntas uppstå. Alla som är engagerade i ett område där en Edic kan komma att bildas betonar vikten av att det uppstår konkreta resultat utan en alltför tung administrativ börda. Det finns förväntningar på att tydliga resultat ska uppstå inom en relativt snar framtid. Bland förväntade resultat i nuläget finns bättre digitala tjänster, en europeisk språkmodell som inkluderar svenska, förbättrad infrastruktur och lösningar för hållbar stadsutveckling. För hälsoområdet kan det innebära förbättrad tillgång till data för forskning och vård, vilket kan leda till snabbare innovation och effektivare behandlingar.

Om EU-kommissionens inriktning att projektmedel kommer att gå via Edic:ar får genomslag, får det till konsekvens att de länder som inte är med därför inte kan få tillgång till dem. De lösningar som tas fram inom en Edic är också framtagna för medlemmar (och i viss mån för observatörer).

En betydelsefull utmaning är kopplad till hantering av känsliga personuppgifter, någon som för närvarande är en fråga som diskuteras kopplat till Edic:ar som hanterar hälsodata. I nuläget verkar en Edic inte skapa de rättsliga förutsättningar som krävs för att hantera känsliga personuppgifter, något som är avgörande för samarbeten för forskning och innovation inom hälsa- och sjukvård (och andra områden som hanterar känsliga personuppgifter).

Konsekvenser av icke-beslut

För varje Edic behöver kostnader och nyttor vägas mot varandra. Att delta som medlem i en Edic innebär kostnader, både i form av medlemsavgifter och resurser för att delta i arbetet. Att delta som observatör medför ofta ingen medlemsavgift, men det krävs resurser för ett aktivt deltagande i samarbetet.

Sveriges ställningstagande till att delta som medlem eller observatör i de Edic:ar som bildats, eller är på väg att bildas, är hittills en långsam och otydlig process. Farhågan hos merparten av intervjupersonerna är att den långsamma processen riskerar att leda till att svenskt inflytande minskar och att Sverige tappar fördelar och upparbetade samarbeten på områden som prioriterats under lång tid. Det finns även behov av att koppla Edic:arna till övergripande prioriteringar inom exempelvis innovation och konkurrenskraft.

Tre beslutade Edic:ar, fler på gång

I nuläget finns tre Edic:ar bildade: En om utveckling av språkteknologi och stora språkmodeller (ALT-Edic), en om digitala tvillingar för stadsutveckling (LDT CitiVERSE Edic) och en om blockkedje-tjänster (Europeum Edic). ALT-Edic framstår som den som kommit längst i sitt förberedande arbete, men ingen av dem är fullt verksam ännu. Sverige är inte medlem i någon av dessa Edic:ar, men väntas ansluta som observatör till Europeum-Edic inom kort.

Andra Edic:ar är på väg att bildas och svenska aktörer är engagerade i arbetet med flera av dem. Det gäller bland annat ett samarbete inom mobilitet och logistik, där Trafikverket deltar i det förberedande arbetet. Inom hälsodata pågår för närvarande förberedande arbete med en Edic inom bilddiagnostik om cancer (EUCaim), en för genetikdata (Genome Edic), en inom en AI-testbädd för hälsa (TEF Health Edic) och ytterligare en inom hjärnforskning vars arbetsnamn är E-brains Edic.

Behov av en tydligare beslutsprocess och stöd i arbetet

Av intervjuerna med svenska aktörer som arbetar inom områden där Edic:ar har bildats, eller är på väg att bildas, framkommer några tydliga behov och synpunkter. Dessa är:

- Ett ökat engagemang från Regeringskansliet och bättre samordning mellan departementen
- En tydligare beslutsprocess och information om vilka underlag och vilka kriterier som ska ligga till grund för ett ställningstagande.
- Vikten av att förstå konsekvenser av ett icke-beslut – där Sverige ställer sig utanför tidigare prioriterade samarbeten och avstår från möjligheter att påverka hur Edic:en utformas.

Innehållsförteckning

1	Om rapporten och uppdraget från Vinnova och Digg	9
1.1	Förkortningar i rapporten	9
2	Edic – en del av arbetet med EU:s digitala decennium 2030	11
2.1	Arbetet med Digitala decenniet en del av en helhet	11
2.2	Edic är ett av flera möjliga sätt att samarbeta kring flerlandsprojekt.....	11
2.2.1	Eric är en tidigare etablerad modell som inspirerat Edic.....	12
2.3	EU-kommissionens roll att stötta arbetet	12
2.3.1	Medlemsländerna träffas i Digital Decade Board	13
2.4	EU-kommissionen ser Edic:ar som prioriterade.....	13
2.4.1	Edic:ar kan bli en viktig kanal för kommande projektmedel	13
2.5	En Edic ska sprida och tillgängliggöra lösningar.....	13
2.5.1	Vad en Edic är och hur den bildas.....	14
2.6	Alla medlemsstater får vara med, det måste vara minst tre.....	14
2.6.1	Sverige sticker ut bland EU-länderna	14
2.7	En Edic är en juridisk person och kan ansöka om EU-medel.....	15
3	Processen för att bilda en Edic	16
3.1	Den inledande fasen är informell.....	16
3.2	Utformningsfasen ska leda till en färdig ansökan	17
3.2.1	EU-kommissionen beslutar om ansökan är i enlighet med DDPP.....	17
3.3	Genomförandefasen när en Edic bildats är den öppen för medlemmar och observatörer	17
3.4	Stadgarna styr arbetet i en Edic.....	18
3.4.1	Grundläggande information om Edic:en ska framgå	18
3.4.2	Möjliga medlemmar och observatörer i en Edic	18
3.4.3	Medlemmar och observatörer har rättigheter och skyldigheter	19
3.4.4	Organisering och beslutsfattande - varje Edic har en medlemsförsamling och leds av en direktör.....	20
3.4.5	Krav på rapportering till EU-kommissionen	20
3.4.6	En årlig budget och genomförandeplan styr arbetet	20
3.4.7	Skrivningar om hur länge en Edic ska finnas och stadgeändringar	21
3.4.8	Det finns förslag på ett antal bilagor/annex till stadgarna	21
4	Sveriges ställningstagande till deltagande i de olika Europeiska digitala infrastrukturkonsoertierna.....	22

4.1	Dialogen behöver ske med flera departement på Regeringskansliet.....	22
4.2	Frågor som Regeringskansliet behöver ta ställning till	22
4.3	Beslutsprocess och ansvarsfördelning	23
4.4	En offentlig aktör ska företräda Sverige.....	23
4.5	En mer aktiv roll från Regeringskansliet efterfrågas av flera skäl	24
4.5.1	Regeringskansliets interna process verkar utmana beslut om Edic:ar	24
4.5.2	Oförståelse för tvekan att delta som observatör	24
4.5.3	Regeringskansliets kompetens och erfarenhet av internationella samarbeten efterfrågas också	24
5	Den främsta nyttan är att fortsätta samarbeta om prioriterade frågor	25
5.1	Edic:ar ersätter tidigare samarbeten på prioriterade områden	25
5.1.1	Att delta i fortsatt samarbete är viktigt, inte formen för samarbetet	25
5.1.2	Resultaten av arbetet i en Edic utformas för medlemmarna	26
5.1.3	Konkreta resultat förväntas uppstå.....	26
5.1.4	Förlorade nätverk en bieffekt av icke-beslut	26
5.2	Utmaningar kopplat till Edic:arna	26
5.2.1	Samstämmighet om att konkreta resultat är viktigt för långsiktighet	26
5.2.2	Det finns oklarheter kring om/hur Edic:ar kan hantera känsliga personuppgifter.....	27
6	Det finns tre beslutade Edic:ar och ett antal som är på väg att bildas	28
6.1	Beslutade Edic:ar	28
6.1.1	ALT-Edic ska arbeta med språkteknologi och stora språkmodeller.....	28
6.1.2	LDT CitiVERSE Edic – ska utveckla digitala tvillingar för stadsutveckling	30
6.2	Områden där en formell ansökan om att bilda en Edic är nära förestående	31
6.2.1	Edic för mobilitets- och logistikdata på trafikområdet.....	31
6.3	Flera Edic:ar på väg att bildas på hälsodataområdet.....	32
6.3.1	Cancer Image Europe (EUCaim) Edic ska underlätta delning av bilder för cancerforskning	33
6.3.2	Genomes Edic – med målet att möjliggöra precisionsmedicin och forskning	34
6.3.3	TEF Health Edic ska minska skillnader i vårdkvalitet genom AI och robotik	35
6.3.4	E-BRAINS är ytterligare en sannolik kommande Edic.....	36
6.4	Andra Edic:ar som är på väg att skapas	36
6.4.1	Agri-food Edic.....	36
6.4.2	Cybersecurity Skills Coalition Edic.....	36
6.4.3	Digital Commons Edic	37

6.4.4	IMPACTS Edic	37
7	Framåtsyftande slutsatser – behov av en tydligare beslutsprocess och stöd i arbetet.....	37
7.1.1	Önskemål om ökat engagemang från Regeringskansliet.....	38
7.1.2	Behov av tydlig analys och beslutsprocess kring Sveriges deltagande i Edic:ar	38
7.1.3	Konsekvenser av att avstå från att delta i uppstarten av Edic:ar.....	38
	Bilaga 1: Genomförandet av uppdraget	40
	Bilaga 2: Dokument	42

1 Om rapporten och uppdraget från Vinnova och Digg

Möjligheten att bilda Europeiska digitala infrastrukturkonsortier (Edic) inrättades i slutet av 2022, som en del av policyprogrammet för det digitala decenniet² (DDPP). När rapporten skrivs (december 2024) har EU-kommissionen beslutat att bilda tre Edic:ar och flera andra är på gång.

Regeringen har gett Myndigheten för digital förvaltning (Digg) och Verket för innovationssystem (Vinnova) i uppdrag att samordna det nationella informations- och rådgivningsarbetet om Edic under 2024³. Myndigheterna har sedan anlitat konsultstöd (Vurma samhällskonsult i samarbete med Länka Consulting) för uppdraget. Syftet med uppdraget har varit att skapa ett kunskapsunderlag om Edic, kompletterat med en analys av vilka behov av information och rådgivning kopplat till Edic:ar som finns hos svenska intressenter. Detta ska kunna utgöra grund för ett nationellt informations- och rådgivningsarbete om Edic.

Denna rapport är resultatet av uppdraget, som genomfördes under perioden maj – december 2024. Mer information om uppdragets genomförande finns i bilaga 1.

Begränsningar: Innehållet i beskrivningarna i rapporten varierar i omfattning, framförallt i avsnitt 6 som beskriver Edic:ar som är beslutade och under förhandling. Detta är ett resultat av att ett begränsat antal intervjuer som har genomförts inom uppdraget, men även att det är svårt att hitta allmänt tillgänglig information om Edic:arna, då det i många fall är ett pågående förberedande arbete. Ett konkret exempel på det är att det för närvarande är svårt att få tillgång till en uppdaterad version av Edic:arnas fullständiga stadgar.

1.1 Förkortningar i rapporten

- DDB (*Digital Decade Board*): Gruppering där medlemsstaterna träffas, EU-kommissionen sammankallar och leder mötena.
- DDPP (*Digital Decade Policy Program*): EU:s policyprogram för det digitala decenniet 2030
- DDR (*Digital Decade Report*): Den årliga rapport om hur medlemsstaternas arbete med policyprogrammet går – som sammanställs av EU-kommissionen och presenteras för DDB. Kan också kallas *State of the Digital Decade* följt av år (t ex SDD24).
- DIGITAL: Programmet för ett digitalt Europa
- EBSI (*European Blockchain Services Infrastructure*): Den europeiska infrastrukturen för blockkedjetjänster
- Edic (*European Digital Infrastructure Consortium*): Europeiska digitala infrastrukturkonsortier

² <https://digital-strategy.ec.europa.eu/sv/library/digital-decade-policy-programme-2030>

³ Regeringsbeslut Fi2023/03265: Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende anslag 2:4, ap. 4

- Eric (*European Research Infrastructure Consortium*): Europeiska konsortier för forskningsinfrastruktur
- MCP (*Multi-country projects*): Flerlandsprojekt
- MCP Accelerator: Enheten på EU-kommissionens DG CNECT som arbetar med att stötta och accelerera arbetet med flerlandsprojekt, som t ex genomförs genom Edic:ar.

Länkar till dokument som varit del av kartläggningen finns i bilaga 2. I följande kapitel beskrivs grunden för en Edic och vad den ska leda till.

2 Edic – en del av arbetet med EU:s digitala decennium 2030

I december 2022 beslutade EU om ett policyprogram för det digitala decenniet 2030 (*Digital Decade Policy Program* – förkortas ofta DDPP)⁴. Programmet syftar till att främja innovation och investeringar samt sätta mål, samordna EU:s arbete och säkerställa tydlig rapportering kring den digitala omställningen.

Edic syftar till att underlätta samarbete och digital infrastrukturutveckling mellan medlemsstaterna. Genom en Edic kan flera länder samarbeta kring digital infrastruktur och skapa en sammanlänkad digital miljö mellan länder i Europa.

2.1 Arbetet med Digitala decenniet en del av en helhet

Den fria rörligheten är grundläggande för EU-samarbetet. Med ökad digitalisering ses delning av data som en viktig del i den fria rörligheten, samtidigt som den är en viktig del i att stärka EU:s konkurrenskraft. Företag i USA och Kina driver och dominerar utvecklingen – EU vill skapa en motvikt till detta.

Arbetet med Digitala decenniet sker i ett sammanhang, där EU-kommissionen lyfter fram ett ekosystem som på olika sätt stöttar och säkerställer EU:s arbete inom digitalisering. Denna kartläggning fokuserar på de delar som har direkt koppling till Edic, men läsaren bör känna till att detta verktyg är en del av en helhet som inkluderar bland annat flertalet EU-regleringar, finansieringsinstrument, målstyrning och internationella samarbeten inom digitalisering.

2.2 Edic är ett av flera möjliga sätt att samarbeta kring flerlandsprojekt

DDPP beskriver möjligheten till flerlandsprojekt (*Multi Country Project, MCP*), där flera medlemsländer samarbetar kring stora utmaningar. Flerlandsprojekten ska bidra till att nå målen för det digitala decenniet, förstärka Europas teknologiska excellens och konkurrenskraft, samt lösa strategiska beroenden inom digitala leveranskedjor⁵. Genom ett flerlandsprojekt kan EU:s medlemsstater samarbeta kring frågor och utmaningar som är gemensamma och där det finns fördelar att arbeta tillsammans. På så vis kan stordriftsfördelar uppstå genom att resurser och kompetens samlas och risken att olika länder utvecklar olika lösningar minskar, vilket bidrar till att den inre marknaden för digitala tjänster blir mer välfungerande.⁶

Att bilda en Edic är ett sätt att organisera ett flerlandsprojekt⁷. EU-kommissionen beskriver att det bakomliggande syftet med Edic:ar är att möjliggöra flerlandsprojekt på ett enkelt och flexibelt sätt,

⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/sv/library/digital-decade-policy-programme-2030>

⁵ Artikel 10, DDPP

⁶ <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/106689>

⁷ Artikel 11, DDPP

där ett antal medlemsstater kan samarbeta kring en gemensam målsättning⁸. Edic:ar är långsiktiga samarbeten med en förhoppning att långundvika den så kallade ”projekt döden” – där de resultat och samarbeten som uppstår i olika tidsbegränsade projekt riskerar att rinna ut i sanden när projektperioden är slut.

Utöver Edic:ar finns flera andra möjligheter att organisera flerlandsprojekt, till exempel genom arbete i gemensamma företag⁹ (*joint undertakings*) eller i form av ett europeiskt forskningsinfrastrukturkonsortium, Eric. Sammanlagt anger EU-kommissionen sju alternativa sätt att arbeta med flerlandsprojekt, där ett alternativ (”andra lämpliga genomförande-mekanismer”) är mycket öppet formulerat.

2.2.1 Eric är en tidigare etablerad modell som inspirerat Edic

Ett annat sätt att samarbeta i flerlandsprojekt är så kallade Eric:ar - Europeiska konsortier för forskningsinfrastruktur (*European Research Infrastructure Consortium*)¹⁰. Eric syftar primärt till att bygga och driva forskningsinfrastrukturer på europeisk nivå. Det kan inkludera laboratorier, datainsamlingssystem och forskningsanläggningar. Ett exempel är ESS (*European Spallation Source*) i Lund. Vetenskapsrådet är ansvarig nationell myndighet för Eric. Eftersom Eric:ar har funnits under en längre period, har de varit en inspiration i skapandet av Edic:ar.

2.3 EU-kommissionens roll att stötta arbetet

Även om Edic:ar är ett sätt för EU:s medlemsländer att organisera samarbete, har EU-kommissionen en aktiv roll i arbetet.¹¹ Inom Generaldirektoratet för kommunikationsnät, innehåll och teknik, DG CNECT, finns en särskild enhet som har det ansvaret - MCP-acceleratorn (*MCP Accelerator*). MCP-acceleratorns roll är brett formulerad - de ska ha ett nära samarbete med medlemsstaterna och tillhandahålla stöd inom exempelvis samordning, utbyte av information, expertkunskaper eller tekniska stödtjänster. Stödet ska ges under hela processen – från de första informella stegen i att bilda en Edic till att stötta under genomförandet.¹²

Medlemsländer som vill bilda en Edic uppmanas att kontakta MCP-acceleratorn tidigt i processen, att involvera enheten i arbetet och att stämma av dokumentutkast på ett tidigt stadium.¹³

Ambitionen är att det ska vara en relativt snabb process att bilda en Edic. EU-kommissionen ska fatta beslut inom ett halvår från att ansökan lämnats in.

⁸ Sid 5 f. EU-kommissionens användarguide. Tillgänglig via: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/edic>

⁹ ”Gemensamma företag” är den officiella översättningen i EU-dokument, Vinnova brukar istället översätta *Joint undertakings* till institutionaliserade partnerskap

¹⁰ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/european-research-infrastructures/eric_en

¹¹ Artikel 12, DDPP

¹² Artikel 8.6 samt artikel 12, DDPP

¹³ Artikel 2.3, EU-kommissionens användarguide. Tillgänglig via: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/edic>

EU-kommissionen kan även föreslå områden där de tycker att ett flerlandsprojekt ska genomföras, eller rekommendera en medlemsstat att delta i ett flerlandsprojekt.¹⁴ Det är också EU-kommissionens uppdrag att löpande tillhandahålla en lista över vilka Edic:ar som finns.

2.3.1 Medlemsländerna träffas i Digital Decade Board

Medlemsstaternas representanter träffas i gruppen *Digital Decade Board*¹⁵ (DDB), där EU-kommissionen redogör för hur arbetet med policyprogrammet går. Gruppen ska bistå och ge råd till kommissionen i frågor om digital transformation, inklusive relevant lagstiftning, politik och åtgärder som bidrar till att nå de digitala målen för 2030. Gruppen träffas två till tre gånger årligen och mötet i september 2024 var det sjunde i ordningen.

En av DDB:s uppgifter är att underlätta genomförandet av flerlandsprojekt och Edic:ar. Sverige företräds av en representant från Finansdepartementet.

2.4 EU-kommissionen ser Edic:ar som prioriterade

EU-kommissionen är tydliga med att Edic ska betraktas som ett viktigt verktyg och EU-kommissionen har i flera fall också agerat för att Edic:ar ska skapas, vilket också är deras roll som accelerator enligt DDPP.

2.4.1 Edic:ar kan bli en viktig kanal för kommande projektmedel

Vid intervjun med EU-kommissionen (DG CNCT om ALT-Edic) framkom att EU-kommissionens bedömning är att vissa EU-projektmedel kommer att förmedlas via Edic:ar. De länder som inte ingår kan således inte få tillgång till dessa projektmedel. Samtidigt som EU-kommissionen sänder signalen om att EU-medel kommer att riktas till Edic:ar, så är ett argument som EU-kommissionen tidigare framfört kopplat till Edic:ar att de inte ska vara beroende av projektfinansiering, utan att de ska finansieras av medlemsländerna.

Om det blir som EU-kommissionen förespråkar kan Edic-medlemmarna ta del av gemensamma EU-medel i högre utsträckning än icke-medlemmar. Om Sverige även fortsatt står utanför Edic:arna är en möjlig effekt av svenska icke-beslut om deltagande att Sveriges roll som nettobidragsgivare till EU kommer att förstärkas. I detta sammanhang är det dock viktigt att ha i åtanke att EU-medlen i DIGITAL ofta behöver medfinansieras med nationella medel.

2.5 En Edic ska sprida och tillgängliggöra lösningar

Edic fokuserar på den digitala infrastrukturen som behövs för en rad olika ändamål, som exempelvis storskaligt genomförande av digitala lösningar inom områden som trafik, hälsodata eller

¹⁴ Artikel 10.5, DDPP

¹⁵ <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?lang=en&groupId=3875&fromMeetings=true&meetingId=51856>

språkmodeller. En Edic ska skapa och sprida tillämpningar som är mogna att nyttjas utanför forskningen och kan användas inom näringslivet och offentlig sektor.

2.5.1 Vad en Edic är och hur den bildas

Grundläggande förutsättningar är att en Edic avser ett flerlandsprojekt. Ambitionen är att arbetet i en Edic ska vara drivet av medlemmarna och att de bestämmer vad som ska göras.

De centrala skrivningarna för vad en Edic ska göra och hur den ska arbeta framkommer av policydokumentet DDPP. Som ett stöd i arbetet finns dokumentet EU-kommissionens användarguide: *European Digital Infrastructure Consortium User Guide*¹⁶. Användarguiden innehåller mer utförliga beskrivningar om vad en Edic är, hur den bildas, ska organiseras och genomföra sitt arbete. Detta utvecklas vidare i kapitel 3 i rapporten.

2.6 Alla medlemsstater får vara med, det måste vara minst tre

Alla EU:s medlemsstater får ansluta sig som medlemmar till en Edic och minst tre medlemsstater måste vara medlemmar. I intervjuer med EU-kommissionen betonas att det är viktigt med ett brett intresse och att man i praktiken uppmuntrar Edic:ar på områden där det finns intresse från minst sex medlemsstater.

Varje medlemsstat tar ställning till deltagande, och det finns möjlighet för en medlemsstat att ansluta sig till Edic:en när den så önskar. Beroende på vad som fastslås i respektive Edic:s stadgar kan en medlemsstat även företrädas av en regional eller lokal företrädare¹⁷. Vem som kan företräda Sverige styrs av svensk lagstiftning, vilket beskrivs i kapitel 5.

2.6.1 Sverige sticker ut bland EU-länderna

Sverige framstår som det EU-land som har haft allra svårast att fatta beslut om ställningstaganden till att vara medlemmar eller observatörer i Edic:arna. I intervjun med EU-kommissionen nämns att det varit de nordiska länderna som sett flest utmaningar kopplat till den nya samarbetsformen. Som exemplet kan nämnas ALT-Edic där Sverige tillsammans med Tyskland de enda EU-medlemsländerna som i skrivande stund inte fattat beslut om att delta varken som observatör eller medlem i samarbetet.

¹⁶ Tillgänglig via <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/edic>

¹⁷ Sid 12 (avsnitt 3.3), EU-kommissionens användarguide. European Digital Infrastructure Consortium User Guide,

Tillgänglig via: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/edic>

2.7 En Edic är en juridisk person och kan ansöka om EU-medel

En Edic är en juridisk person, som ansvarar för sina egna åtaganden (exempelvis ekonomiska) och som kan ingå egna avtal och föra talan inför myndigheter och domstolar. En Edic ska i varje medlemsstat ha den mest vittgående rättskapacitet som juridiska personer kan ha enligt den nationella lagstiftningen. När en Edic är formellt etablerad kan den, på samma villkor som andra juridiska personer, ansöka om EU-medel genom utlysningar från exempelvis Programmet för ett digitalt Europa (DIGITAL) eller Horisont Europa.

En Edic är ansvarig för dess skulder. Medlemmarnas ekonomiska ansvar begränsas till den summa de bidragit med i form av medlemsavgifter (ekonomiska och *in kind*).

En av EU:s medlemsländer ska vara värd för en Edic, som ska ha sitt säte i värdlandet. Om en Edic erkänns som en internationell organisation i det land där den har sitt säte, så kan den också undantas från värdlandets momsregler. De Edic:ar som hittills har bildats är internationella organisationer i sina värdländer.

Nästa kapitel beskriver processen för att bilda en Edic.

3 Processen för att bilda en Edic

I EU-kommissionens användarguide¹⁸ finns tydliga beskrivningar och dokumentmallar att använda när en Edic bildas. Arbetet sker i flera steg, vilka framgår av bilden nedan.

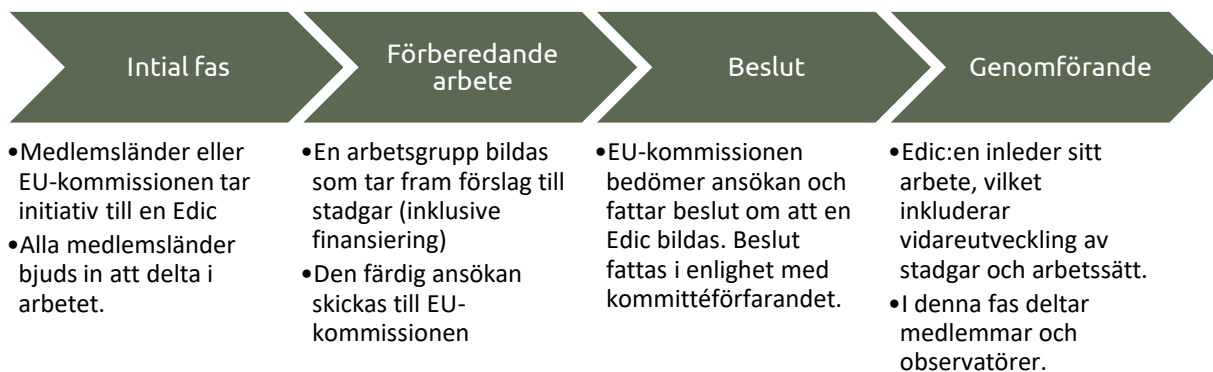

Bild 1: Processen för att bilda en Edic

3.1 Den inledande fasen är informell

Den initiala fasen är informell och består av att medlemsstater uttrycker ett intresse för att bilda en Edic och inleder en dialog med EU-kommissionen om det. EU-kommissionen ska även bistå med stöd och vägledning om medlemsländerna efterfrågar det, men kan även ta egna initiativ för att stötta arbetet.¹⁹ Det är EU-kommissionens ansvar att bjuda in alla EU:s medlemsländer att delta i arbetsgruppen som förbereder en ansökan om att bilda en Edic²⁰. Av intervjuer med Regeringskansliet framkommer att förväntan var att dessa inbjudningar ska göras inom gruppen *Digital Decade Board*, men att det inte alltid verkar ske på det viset.

Om Sverige ska delta i en arbetsgrupp krävs att representanten har ett förordnande från regeringen att företräda Sverige, enligt intervjuer med Regeringskansliet. I nuläget har ingen fått ett sådant förordnande, även om det har efterfrågats. I frånvaro av återkoppling från Regeringskansliet deltar Sverige i flera förberedande arbetsgrupper ändå, men utan ett sådant förordnande företräder representanten inte Sverige formellt.

¹⁸ Tillgänglig via <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/edic>

¹⁹ Artikel 12.1, DDPP

²⁰ Artikel 12.2, DDPP

3.2 Utformningsfasen ska leda till en färdig ansökan

Arbetsgruppen ska ta fram en ansökan som uppfyller kraven som ställs i DDPP²¹. Ansökan ska bestå av att ett antal namngivna medlemsländer ansöker om att bilda en Edic. Som bilagor till ansökan ska finnas:

- Förslag till stadgar, som ska innehålla de obligatoriska delarna av stadgarna (utvecklas vidare senare i detta kapitel), medan andra delar av stadgarna utvecklas efterhand.
- En beskrivning av flerlandsprojektet som Edic:en ska arbeta med
- En förklaring från den medlemsstat som är värd om den erkänner Edic:en som ett internationellt organ²².

3.2.1 EU-kommissionen beslutar om ansökan är i enlighet med DDPP

EU-kommissionen har sex månader på sig att handlägga en ansökan om att bilda en Edic. Ansökan ska bedömas i utifrån DDPP, de övergripande målsättningarna och skrivningarna om flerlandsprojekt i DDPP samt praktiska överväganden i genomförandet av Edic:en²³. Om ansökan avslås ska beslutet tydligt motiveras.²⁴

Det formella beslutet om att bilda en Edic görs genom ett genomförandebeslut (*implementing decision*) av EU-kommissionen²⁵, i enlighet med kommittéförfarandet.²⁶ Ett genomförande-beslut fattas med grund i en rättsakt som medlemsstaterna har beslutat om, vilket i det här fallet är DDPP. Inför beslutet ska en kommitté (*Digital Decade Committee*) godkänna förslaget att bilda en Edic²⁷.

3.3 Genomförandefasen - när en Edic bildats är den öppen för medlemmar och observatörer

När Edic:en är bildad är det fortsatta samarbetet i Edic:en öppet för medlemmar och observatörer. Vilka som kan vara medlemmar respektive observatörer framgår av stadgarna.

I skrivande stund är Sverige varken medlem eller observatör i två av de Edic:ar som bildats (ALT-Edic inom språkmodeller och LDT Citiverse Edic med fokus på digitala tvillingar), men är på väg att

²¹ Artikel 14, DDPP

²² Detta är ett ställningstagande görs av värdstaten och är separat från om Sverige betraktar en Edic som ett internationellt organ eller inte

²³ Artikel 14 i DDPP

²⁴ European Digital Infrastructure Consortium User Guide (2024), artikel 2.5. Tillgänglig via: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/edic>

²⁵ För mer information om beslutsprocessen, se EU-kommissionens hemsida om kommittéförfarande: https://commission.europa.eu/law/law-making-process/adopting-eu-law/implementing-and-delegated-acts/comitology_en

²⁶ Artikel 14.3 och artikel 23 i DDPP

²⁷ Mer info om Digital Decade Committee finns på: <https://ec.europa.eu/transparency/comitology-register/screen/documents/095334/1/consult?lang=en>

ansluta som observatör till Europeum-Edic (blockkedjeteknik). Både ALT-Edic och LDT Citiverse Edic arbetar inom områden där svenska aktörer tidigare varit aktiva parter i samarbetet, men där de inte längre inkluderas. De olika Edic:arna beskrivs närmare i avsnitt 7 i rapporten.

3.4 Stadgarna styr arbetet i en Edic

Av DDPP framgår vilka delar av stadgarna som är obligatoriska²⁸. Dessa delar ska finnas med som en bilaga till EU-kommissionens genomförandebeslut om att inrätta Edic:en²⁹.

I EU-kommissionens användarguide finns en mall för stadgar, som även beskriver vilka delar som är obligatoriska och där finns även kommentarer och förslag till skrivningar för delar som är frivilliga.³⁰ Mallen för stadgar innehåller ett antal kapitel med ett antal artiklar, varav vissa är obligatoriska.

3.4.1 Grundläggande information om Edic:en ska framgå

I stadgarna ska framgå viktiga definitioner för Edic:en, dess syfte, namn, värmland och arbetsspråk. I denna del ska även stå vilka av EU:s medlemsländer som står bakom ansökan.

Stadgarna ska beskriva vilket flerlandsprojekt som Edic:en ska arbeta med, vilka övergripande målsättningar som samarbetet har och vilka aktiviteter som ska genomföras. Det ska även framgå om Edic:en ska bedriva ekonomiska aktiviteter eller inte, för de Edic:ar som ska det nämner EU-kommissionen att det kan bli aktuellt med mer fördjupade analyser av hur det påverkar frågor kring statsstöd.

3.4.2 Möjliga medlemmar och observatörer i en Edic

Stadgarna ska ange vilka som kan bli medlemmar samt observatörer i Edic:en. EU:s medlemsstater kan alltid bli medlemmar och vid varje tillfälle måste minst tre EU-länder vara medlemmar i Edic:en. Det ska även framgå att en medlemsstat kan företrädas av en eller flera offentliga aktörer (vilket även i princip kan inkludera kommuner, regioner eller näringslivsaktörer med offentliga uppdrag)³¹. Det är sedan upp till respektive medlemsland att ta ställning till vem som kan företräda den – vilka som kan företräda Sverige framgår av kapitel 5.

Varje medlemsland ska informera Edic:ens medlemsförsamlingen om vilken eller vilka aktörer som företräder landet. En bilaga till stadgarna ska innehålla en uppdaterad lista över vilka som är medlemmar och vem de företräds av.

Det skiljer sig mellan olika Edic:ar om det är ett villkor att ett EU-medlemsland är medlem i en Edic för att andra aktörer från det landet ska kunna ansluta sig. I fallet ALT-Edic kan bara organisationer

²⁸ Av artikel 17

²⁹ I enlighet med artikel 14.5, DDPP

³⁰ Del 4, EU-kommissionens användarguide. Tillgänglig via:

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/edic>

³¹ Sid 7 och 26, EU-kommissionens användarguide. Tillgänglig via:

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/edic>, samt artikel 13.2 i DDPP

från medlemsländer ansluta sig, men i LDT CitiVERSE Edic ska det finnas³² möjlighet för regioner/kommuner från länder som inte är medlemmar att ansluta sig, enligt intervjuer som gjorts i samband med kartläggningen.

Den som vill bli medlem eller observatör i en Edic ska lämna en skriftlig ansökan om medlemskap till ordföranden i medlemsförsamlingen för respektive Edic. Nya medlemmar ska godkännas av medlemsförsamlingen.

I dokumentmallen för stadgar finns en skrivning som begränsar hur länge en aktör kan delta som observatör och att denna period som regel bara kan förlängas en gång. I de beslutade Edic:arna ALT-Edic och Europeum Edic finns dock ingen tidsbegränsning kopplat till hur länge man kan delta som observatör.

Stadgarna beskriver även hur ett medlemskap eller observatörskap kan upphöra. För att säkerställa att arbetet ska fortlöpa mer långsiktigt kan det finnas skrivningar i stadgarna som anger hur länge ett land måste vara medlem innan det kan välja att lämna Edic:en. Inom Europeum Edic finns exempelvis en skrivning om att det är först efter tre år som en medlemsstat kan välja att lämna samarbetet.

3.4.3 Medlemmar och observatörer har rättigheter och skyldigheter

Stadgarna beskriver rättigheter och skyldigheter för medlemmar och observatörer.

Medlemmar betalar en medlemsavgift och har rösträtt i medlemsförsamlingen. Utöver den ekonomiska medlemsavgiften kan även bidrag *in kind* förekomma, exempelvis i form av arbetad tid. Som medlem har man rätt att ta del av de resultat som tagits fram inom Edic:en och att delta i aktiviteter. En medlem är skyldig att aktivt delta i arbetet i Edic:en på olika sätt.

Medlemsavgifternas storlek bestäms av medlemsförsamlingen och föreslås ligga som bilaga till stadgarna, eftersom bilagor kan justeras med en enklare process än stadgeförändringar.

Medlemsavgift och rösträtt kan vara differentierad. Inom **ALT-Edic** baseras medlemsavgiften på medlemsländernas bruttonationalinkomst och den årliga medlemsavgiften kan variera mellan 50 000 och 500 000 euro årligen³³. Beroende på hur stor medlemsavgift ett land betalar kan ett medlemsland i ALT-Edic ha mellan en och tre röster, beroende på hur stor medlemsavgift som landet betalar³⁴. För **Europeum-Edic** är den minsta medlemsavgiften 150 000 euro för 2023–2024, medlemsförsamlingen ska besluta vad som ska gälla för kommande år³⁵. Inom Europeum-Edic har

³² Stadgarna är inte beslutade i alla delar när denna rapport skrivs, de var planerade att antas vid ett möte i november 2024

³³ ALT-Edic:s stadgar, sid 26-27. Versionen som använts i rapporten är nedladdad i oktober 2024. Tillgänglig via: https://ALT-Edic.eu/ALT-EDIC_Statutes-current-en.pdf

³⁴ Ibid

³⁵ Annex III, Europeums stadgar

varje medlemsland en röst, men det finns utrymme att vikta röster för att säkerställa att medlemsstaterna har minst 75 procent av rösterna³⁶.

En **observatör** betalar ingen medlemsavgift och har ingen rösträtt, men rätt att delta i medlemsförsamlingen. En observatörs åtagande är utse en representant för att delta i arbetet och att man ska stötta och främja arbetet på andra sätt.

En medlem eller observatör kan uteslutas om de inte uppfyller sina åtaganden i enlighet med stadgarna.

3.4.4 Organisering och beslutsfattande - varje Edic har en medlemsförsamling och leds av en direktör

Det är obligatoriskt att en Edic har en medlemsförsamling (*Assembly of Members*). En direktör (*director*) leder det löpande arbetet och företräder Edic:en. När det kommer till organiseringen i övrigt är det upp till respektive Edic, men det ska framgå av stadgarna vad som gäller. Även om andra aktörer ska kunna bli medlemmar ska det alltid vara EU:s medlemsstater som har en majoritet av rösterna.

Medlemsförsamlingen är ansvarig för att besluta den övergripande inriktningen för Edic:ens arbete och att övervaka att arbetet genomförs på ett bra sätt. Grundregeln är att beslut fattas med enkel majoritet men för viktigare beslut (som stadgeändringar och att Edic:en ska upphöra) krävs två tredjedelars majoritet. EU-kommissionen har rätt att delta i medlemsförsamlingen och har vetorätt när det kommer till insatser som finansieras genom finansieringsprogram som EU-kommissionen förvaltar³⁷. Beslut som fattas inom medlemsförsamlingen ska publiceras på Edic:ens inom 15 dagar³⁸.

3.4.5 Krav på rapportering till EU-kommissionen

Varje Edic ska skicka in en årlig rapport om arbetet till EU-kommissionen och även bidra till EU-kommissionens rapport *State of the Digital Decade*. Årsrapporten ska även vara offentligt tillgänglig. Om det uppstår svårigheter som allvarligt äventyrar Edic:ens verksamhet och möjlighet att leva upp till kraven som ställs är Edic:en skyldig att rapportera det EU-kommissionen.

3.4.6 En årlig budget och genomförandeplan styr arbetet

En Edic ska ha en genomförandestrategi (*implementation strategy*), som ska tas fram inom sex månader från att Edic:en inlett sitt arbete och beslutas av medlemsförsamlingen. Genomförandestrategin ska innehålla en plan för verksamheten, med tydliga skrivningar kring målsättningar, aktiviteter och ansvar, men även indikatorer och en riskbedömning. Genomförandestrategin ska följas upp årligen och vid behov uppdateras.

³⁶ Artikel 11.2, Europeums stadgar

³⁷ Artikel 16.2, DDPP

³⁸ För närvarande är det dock bara ALT-Edic som har fungerande webbplats, den publicerades i december 2024

Medlemsförsamlingen fastställer en årlig budget för respektive Edic. Varje Edic ska även beskriva vilka resurser den har - där de delar som inte är frivilliga består av finansiella och icke-finansiella (*in kind*) bidrag från medlemmar.

3.4.7 Skrivningar om hur länge en Edic ska finnas och stadgeändringar

En Edic kan bedriva sin verksamhet under en begränsad period, eller tills vidare. Om en Edic upprättas för en begränsad tidsperiod ska det framgå av stadgarna hur denna period kan förlängas. De tre Edic:ar som hittills är beslutade ska alla finnas tills annat är beslutat. Det är medlemsförsamlingen som fastställer om en Edic ska avslutas och EU-kommissionen ska informeras om detta.

Medlemsförsamlingen fattar beslut om stadgeändringar. EU-kommissionen ska informeras om ändringar som rör obligatoriska delar av stadgarna och ska ges möjlighet att göra invändningar mot dem, om de ändrade stadgarna inte är i enlighet med DDPP³⁹. De obligatoriska delarna av stadgarna ska finnas som en bilaga till EU-kommissionens genomförandebeslut, vilket gör att en ny formell process hos EU-kommissionen krävs om de ändras⁴⁰.

3.4.8 Det finns förslag på ett antal bilagor/annex till stadgarna

Av EU-kommissionens användarguide framkommer förslag till vilka bilagor som bör åtfölja stadgarna, för att de ska leva upp till kraven på en Edic⁴¹. Dessa är:

- Bilaga 1 föreslås innehålla en lista över medlemmar, observatörer och vilka som utsetts att representera dem.
- Bilaga 2 föreslås specificera rösträtt för olika medlemmar.
- Bilaga 3 föreslås innehålla de aktuella medlemsavgifterna.
- Bilaga 4 föreslås innehålla en lista över väsentliga bestämmelser, bilagans omfattning skiljer för närvarande mycket mellan Edic:ar och är som exempel mer omfattande för ALT-Edic än för Europeum-Edic.
- Bilaga 5 föreslås beskriva en mer detaljerad beskrivning av det flerlandsprojekt som Edic:en ska arbeta med, men även information exempelvis den hemsida där information ska tillgängliggöras. Denna bilaga ska utgöra grund för den genomförandeplan som ska tas fram för varje Edic.

³⁹ Artikel 17.3-4, DDPP

⁴⁰ Artikel 14.5, DDPP

⁴¹ Sist i EU-kommissionens användarguide

4 Sveriges ställningstagande till deltagande i de olika Europeiska digitala infrastrukturkonsortierna

I det här kapitlet beskrivs den svenska beslutsprocessen för att ta ställning till att delta i de Edic:ar som bildas. Det är Regeringskansliet som ansvarar för att ta ställning till om Sverige som stat ska delta i en Edic (som medlem eller observatör). Beslutsprocessen är ännu oprövad och hittills deltar Sverige inte i någon av de Edic:ar som bildats, även om Regeringskansliet för närvarande bereder ett beslut om att delta som observatör i Europeum-Edic.

4.1 Dialogen behöver ske med flera departement på Regeringskansliet

Initiativet till att Sverige ska gå med i en Edic kan komma från regeringen eller från en annan part. Om initiativet kommer från en annan part så ska de som vill att Sverige ska ansluta sig till en Edic inleda en dialog med Regeringskansliet. Dialogen behöver ske både med sakdepartementen (som är ansvariga för exempelvis, hälso- och sjukvård, transport eller jordbruk) och med Finansdepartementet, som har huvudansvar för digitaliseringspolitiken.

I nuläget upplever de aktörer som bidragit till med kartläggningen att det inte är tydligt hur dialogen ska genomföras och hur beslutsprocessen inom Regeringskansliet ser ut.

4.2 Frågor som Regeringskansliet behöver ta ställning till

När Regeringskansliet ska bereda frågor kring om Sverige ska delta i en Edic är det ett antal frågor som aktualiseras. Respektive Edic ska bedömas utifrån sina ekonomiska och juridiska förutsättningar, men även vilka nyttor den förväntas leda till i relation till kostnaden för att delta.

Bland dem finns:

- Varför bör Sverige delta? Hur relaterar det till tidigare arbete och övergripande prioriteringar?
- Vilka nyttor kan uppstå?
- Vilka utmaningar finns?
- Vilka kostnader är förknippade med ett medlemskap och är det en ekonomisk prioritering som regeringen vill göra?
- Ska Sverige delta som medlem eller som observatör? Om Sverige blir medlem innebär det att medlemsavgiften ska prioriteras i regeringens budgetarbete eller inom någon myndighets nuvarande budgetram. Oavsett om Sverige är medlem eller observatör behöver resurser avsättas för att arbeta med frågorna i Edic:en.

För närvarande finns det ingen samstämmig bild av vilken typ av underlag eller vilka kriterier som Regeringskansliet utgår från för att ta ställning till om Sverige ska vara med i en Edic eller inte. Alla intervjupersoner i kartläggningen ser ett stort behov av ökad tydlighet på detta område.

4.3 Beslutsprocess och ansvarsfördelning

Hur den svenska beslutsprocessen ser ut är inte helt klarlagt. I samband med kartläggningen har Regeringskansliets hållning varit att beslut om medlemskap förutsätter ett riksdagsbeslut, eftersom det innebär ett finansiellt åtagande från staten. I normalfallet sker detta i samband med den årliga budgetprocessen. Om Sverige ska delta som observatör så medför inte det en medlemsavgift (men däremot att resurser avsätts för att arbeta med frågorna). Det är alltså inte ett ekonomiskt åtagande på samma sätt som ett medlemskap och beslut kan därför fattas av regeringen.

Regeringskansliet uppger att Eric:ar och beslutsprocessen för att delta i dem varit en viktig inspiration för processen för att ansluta till en Edic. Under 2024 har Digg och Vinnova uppdrag att samordna informations- och rådgivningsarbete om Edic:ar. Det är för närvarande ingen svensk myndighet i uppdrag att arbeta med Edic som motsvarar det uppdrag som Vetenskapsrådet har för Eric.

Vetenskapsrådets uppdrag är att bedöma behoven av ett svenskt medlemskap och om det ska prioriteras. Enligt Regeringskansliet är detta något som normalt sett aviseras i det årliga budgetunderlaget. Av regleringsbrevet för 2024 framgår att Vetenskapsrådet ska stötta Regeringskansliet i samordningen av arbetet med värdskapet för *European Spallation Source* (ESS) Eric i Lund. Vetenskapsrådet får även fatta beslut om medlemskap i 16 namngivna Eric:ar.

4.4 En offentlig aktör ska företräda Sverige

Den som företräder Sverige i ett internationellt sammanhang (som en Edic) behöver ha rätt att göra det. Ett sådant förordnande kan ges till ett offentligrättsligt organ, som en nationell myndighet, ett universitet, eller Regeringskansliet. Uppdraget kan ges i olika former, exempelvis genom ett särskilt regeringsbeslut eller som en del av en myndighets instruktion.

Som framgått av avsnittet om att bilda en Edic så krävs det ett förordnande från regeringen även för den som deltar i en förberedande arbetsgrupp för Sveriges räkning. Utan ett sådant förordnande för representanten inte Sveriges talan i formell mening. Deltagande i en arbetsgrupp bör stämmas av med Regeringskansliet. Flera intervjupersoner har beskrivit att de efterfrågat återkoppling från Regeringskansliet om möjligheten att delta i en förberedande arbetsgrupp, utan att få ett tydligt svar.

4.5 En mer aktiv roll från Regeringskansliet efterfrågas av flera skäl

Intervjuerna visar att dialogen med Regeringskansliet har varit komplicerad och har lett till få konkreta resultat. I avsaknad av återkoppling och engagemang från departementen uppstår en frustration hos de som sökt kontakt och en dialog med Regeringskansliet. Utöver en tydligare bild av beslutsprocessen och vilka underlag som efterfrågas, finns det även önskemål om att få stöd i frågor som juridik och ekonomi, som är centrala i arbetet med att ta fram förslag till stadgar för en Edic. Även i dessa frågor uppfattas att dialogen med Regeringskansliet varit haltande.

4.5.1 Regeringskansliets interna process verkar utmana beslut om Edic:ar

Den samlade bilden från intervjuerna är att frågor kring hur och om Sverige ska delta i en Edic verkar fastna i Regeringskansliets interna process. Det delade ansvaret (mellan Finansdepartementet och sakdepartementen) uppfattas komplicera arbetet med Edic:arna och det framstår som att frågor kring Edic får svårt att prioriteras i förhållande till annat. Processen drar ut på tiden.

Sammantaget finns bland intervjupersonerna en frustration över Sveriges inaktiva hållning och vad den riskerar att leda till. Konsekvenserna av att det drar ut på tiden upplevs inte drabba Regeringskansliet i första hand, utan de aktörer som deltar i pågående EU-samarbeten. Detta riskerar att ytterligare bidra till att frågorna inte prioriteras av departementen.

4.5.2 Oförståelse för tvekan att delta som observatör

Bland intervjupersonerna finns även en oförståelse för varför Sverige tvekat om att delta som observatör i de Edic:ar som bildats och som bygger på tidigare samarbeten. En komplicerande faktor kan vara att EU-kommissionen i mallen till stadgar beskriver att ett observatörskap kan vara tidsbegränsat. I de beslutade Edic:arna finns det dock inga sådana formella tidsbegränsningar för hur länge ett land kan vara observatör.

4.5.3 Regeringskansliets kompetens och erfarenhet av internationella samarbeten efterfrågas också

I samband med att ansökan och förslag till stadgar för en Edic tas fram avhandlas frågor om juridik och ekonomi som upplevs som komplicerade. Flera av de aktörer som intervjuats bedömer att det finns kompetens och erfarenhet om dessa frågor inom Regeringskansliet som skulle vore värdefull att få ta del av i det förberedande arbetet. Ett exempel på detta gäller det rättsliga ramverket och tillgång till känsliga personuppgifter, som är en aktuell fråga inom Edic:ar som hanterar hälsodata.

5 Den främsta nyttan är att fortsätta samarbeta om prioriterade frågor

I detta avsnitt framgår vilka nyttor och utmaningar som finns kopplade till Edic:arna. I samband med kartläggningen har ett antal intervjuer genomförts med individer som på olika sätt har god inblick i det pågående arbetet med Edic:ar. De flesta är experter på områden där en Edic har bildats, eller är på väg att bildas. Utöver svenska aktörer som på olika sätt arbetat inom områden där Edic:ar bildas, har intervjuer genomförts med representanter från Frankrike (ALT-Edic), Spanien (LDT CitiVERSE Edic) och EU-kommissionen (DG CNCT, arbetar med ALT-Edic).

Resultatet av intervjuerna kan sammanfattas i att bildandet av Edic:ar pågår, men att Sverige formellt sett ännu inte deltar. Det finns ett stort engagemang bland de aktörer som deltagit i det förberedande arbetet hittills.

5.1 Edic:ar ersätter tidigare samarbeten på prioriterade områden

Edic:ar skapas inom områden där det ofta finns en lång tradition av samarbete mellan länder och där samarbetet har ansetts värdefullt och viktigt för att utveckla arbetet. Det rör sig om EU-projekt där svenska aktörer deltagit sedan tidigare, och som är i linje med övergripande prioriteringar för exempelvis svenska strategiska innovationsområden och svensk konkurrenskraft. Det är också områden där svenska aktörer över tid investerat mycket ekonomiska medel, utöver tid och engagemang.

Sveriges icke-beslut kopplat till deltagande i Edic-samarbeten bidrar till att Sverige tappar sin tidigare roll som ledande i olika samarbeten och riskerar att tappa den positionen helt. Det finns farhågor om att svenska aktörer riskerar att gå miste om de resultat som uppstår i de olika Edic:arna. Andra negativa konsekvenser av att inte delta uppges vara minskat inflytande och att inte längre kunna bidra med vår kompetens och bygga vidare på samarbeten som redan påbörjats.

5.1.1 Att delta i fortsatt samarbete är viktigt, inte formen för samarbetet

Målet med EU:s digitala decennium är att stärka den digitala utvecklingen inom EU – något som ska leda till konkreta nyttor för medlemsländer, medborgare och företag. Av kartläggningen framkommer att alla aktörer som intervjuats bedömer att det är viktigt för Sverige att delta i samarbeten inom sina områden. Det är ingen som menar att det är just en Edic som skulle behöva vara formen för samarbetet, särskilt med tanke på att det är oklart hur Edic:arna kommer att fungera i praktiken. Däremot uppfattas det som viktigt för Sverige att delta i det fortsatta samarbetet, och om det är en Edic som är formen för det menar merparten av intervjupersonerna att Sverige bör delta i dessa. Inte för att det skulle vara det enda eller bästa sättet att organisera samarbetet på – utan för att det är en realitet att det i form av en Edic som samarbetena fortsätter.

5.1.2 Resultaten av arbetet i en Edic utformas för medlemmarna

I intervjuer beskriver EU-kommissionen och företrädare för EU-länder som tagit värdskap för en Edic att lösningar som utvecklas inom ramen för Edic:ar i första hand utformas och tillgängliggörs för medlemmarna. De Edic:ar som hittills etablerats är verksamma inom områden där Sverige sedan tidigare valt att investera i form av resurser och engagemang. När Sverige avstår från att besluta om fortsatt deltagande i samband med att en Edic bildas, innebär det att dessa tidigare (och pågående) investeringar riskerar att i någon utsträckning gå förlorade.

5.1.3 Konkreta resultat förväntas uppstå

Edic:ar ska arbeta med att tillgängliggöra och sprida resultat – det finns förväntningar på att konkreta resultat ska uppstå inom en relativt snar framtid:

- Tillgången till stora språkmodeller, som utvecklats för svenska och de europeiska språken är viktigt för användningen av generativ AI. För att utveckla konkurrenskraft och öka effekten av nationella initiativ uppfattas det som mycket olyckligt att Sverige för närvarande inte deltar i arbetet inom ALT-Edic.
- Inom trafikområdet behöver lösningar för att främja effektiva transportkedjor inkludera flera länder – att göra det på nationell nivå är inget bra alternativ.
- Samarbete inom hälsodata leder till konkreta nyttor för enskilda patienter såsom individer med sällsynta diagnoser och cancer. Utbyte av kunskap och data mellan länder uppfattas vara helt nödvändigt för korrekt diagnos och behandling. För näringslivet och målet att stärka life science-sektor och AI-utveckling inom vården är det mycket viktigt att delta i samarbeten för att skapa bättre vård och en starkare sektor.

Att delta i Edic:ar uppfattas också vara ett sätt för svenska aktörer att bidra i de europeiska forsknings- och innovationssamarbetena och till den samlade europeiska konkurrenskraften.

5.1.4 Förlorade nätverk en bieffekt av icke-beslut

Informella nätverk och arbete utanför det formella EU-systemet uppfattas bli viktigare med tiden. Flera intervjupersoner beskriver att Sverige riskerar att försvaga eller tappa de utarbetade nätverken på prioriterade områden om vi inte deltar i de Edic:ar som bildas. På de områden där Edic:ar har bildats har det redan skett – tillgången till nätverk och information begränsas när Sverige inte längre inkluderas i samarbetena

5.2 Utmaningar kopplat till Edic:arna

5.2.1 Samstämmighet om att konkreta resultat är viktigt för långsiktighet

För att en Edic ska vara långsiktigt hållbar finns en samstämmig bild av att den måste leda till konkreta resultat och inte bli alltför administrativt tungrodd. Flera av dem som intervjuats känner en osäkerhet inför vilka resultat som kommer att uppstå av respektive Edic och att det är viktigt

med en tydlighet kring vad en Edic ska göra och hur. Detta är viktigt även för intervjupersoner från andra medlemsländer (som leder Edic:ar) och från EU-kommissionen.

5.2.2 Det finns oklarheter kring om/hur Edic:ar kan hantera känsliga personuppgifter

En viktig utmaning som uppstått är på vilket sätt Edic:ar kan hantera känsliga personuppgifter, något som diskuterats intensivt i det förberedande arbetet med att bilda en Edic inom genomik (se avsnitt 7), men som har relevans för alla Edic:ar som ska hantera känsliga persondata.

Dessa frågor diskuteras för närvarande, men har inte fått någon lösning. För att en Edic ska vara en relevant samarbetsform för tillgängliggörande av hälsodata behöver en sådan infrastruktur kunna hantera data på ett ändamålsenligt sätt. Grunden för att hantera personuppgifter behöver finnas i den ursprungliga EU-rättsakten, som i det här fallet är DDPP. På basis av den grundläggande rättsakten har EU-kommissionen möjlighet att fatta genomförandebeslut. DDPP uppfattas sakna den rättsliga grund som krävs, vilket får till konsekvens att EU-kommissionen saknar mandat att fatta beslut som reglerar personuppgifter i en dylik infrastruktur.

Efter att frågan diskuterats vid en juridisk workshop (på initiativ av 1+MG) i november 2024, finns en uppfattning om att DDPP:n saknar de väsentliga elementen för personuppgifts-behandling och personuppgiftsskydd. Bland alternativ som diskuterats ingår att göra ändringar i DDPP, att komplettera DDPP:n med en EU-förordning om personuppgiftsbehandling i en Edic, att reglera informationsutbyte i nationell rätt eller att datahantering ska bygga på samtycke från individen. Slutsatsen vid workshopen var att alla dessa alternativ har sina.

6 Det finns tre beslutade Edic:ar och ett antal som är på väg att bildas

Under 2024 har EU-kommissionen godkänt tre ansökningar om att bilda Edic:ar. I nuläget är de alla i startgrupparna för att inleda sitt arbete, men ingen av dem är ännu fullt verksam. Nedan beskrivs dessa tre Edic:ar – som ska arbeta med språkteknologi (ALT-Edic), digitala tvillingar inom stadsutveckling (LDT CitiVERSE Edic) samt blockkedjor (Europeum Edic). Alla tre Edic:ar ska arbeta inom områden där Sverige tidigare deltagit i europeiska samarbeten. Sverige planerar att delta som observatör i Europeum Edic, även om beslutet inte är formellt fattat ännu. I skrivande stund är Sverige inte medlem eller observatör i de två andra Edic:arna.

Det finns även en lista med grupperingar som arbetar med att skapa en Edic och där en formell ansökan förväntas under slutet av 2024. Detta är den lista som EU-kommissionen redogjorde för vid *Digital Decade Boards* möte i september 2024. I flera av dessa är svenska aktörer en aktiv part i förberedelsearbetet.

Utöver dessa listor finns det andra samarbeten som diskuterar att skapa en Edic. Vid intervjuer i samband med kartläggningen har framkommit att Kungliga tekniska högskolan (KTH) deltar i diskussioner kring en Edic som utgår från tidigare erfarenheter i E-Brains och Karolinska institutet (KI) deltar i samtal om att bilda TEF Health Edic. Sannolikt finns en rad andra grupperingar där liknande samtal förs, men de finns inte med i denna rapport.

6.1 Beslutade Edic:ar

6.1.1 ALT-Edic ska arbeta med språkteknologi och stora språkmodeller

Syftet med ALT-Edic är att främja utvecklingen av språkteknologi och AI för ett flerspråkigt Europa, genom att utveckla en gemensam infrastruktur med fokus på stora språkmodeller. Detta ska man göra genom att samla och tillgängliggöra data om EU:s alla språk, tillgängliggöra befintliga modeller och utveckla nya modeller, utvärdera och certifiera samt att utveckla ekosystemet för språkmodeller inom EU⁴².

Av intervjuerna framkommer en samstämmig bild av att Europa ligger efter i utvecklingen av stora språkmodeller jämfört med USA och behöver kraftsamla och samordna för att hänga med. En kritisk fråga är behovet av stora datamängder för träning av språkmodellerna. Tanken är att ALT-Edic ska utgöra en effektiv samarbetsform och ett samlande nav för att driva på utvecklingen. Genom att slå samman nationella resurser hoppas man uppnå den kritiska massa av data och andra resurser som behövs för att skapa stora språkmodeller för språken i Europa.

⁴² Artikel 3 ALT-Edic:s stadgar (version oktober 2024). Tillgänglig via: https://alt-edic.eu/ALT-EDIC_Statutes-current-en.pdf

Arbetet tar sin utgångspunkt i tidigare samarbeten inom *European Language Data Space* (LDS). LDS är ett samarbete som leds av EU-kommissionen, medan ALT-Edic är medlemsstaternas organisation. LDS är en tillfällig satsning under tre år (till 2026, kan förlängas ett år), medan ALT-Edic är ett samarbete utan tidsgräns.

Svenska aktörers arbete med ALT-Edic

Den aktör som varit drivande i arbetet från offentligt håll i Sverige är Institutet för språk och formninen (ISOF). AI Sweden är en annan svensk aktör som varit engagerad i frågor kring ALT-Edic. Hos företrädare för dessa organisationer finns ett stort intresse för att delta i Edic:en.

Även KB-Labb har intervjuats i denna kartläggning, men de har inte aktivt deltagit i arbetet med ALT-Edic eller verkat för att Sverige bör gå med.

Fram till 2023 deltog ISOF i möten inför etableringen av ALT-Edic men sedan årsskiftet är samarbetet öppet endast för medlemmar och observatörer. Det gör att Sverige inte längre deltar i de (formella) sammanhang där frågorna diskuteras.

När Sverige inte är med i samarbetet inkluderar de modeller som tas fram inte det svenska språket, något som både Frankrike som värdland och EU-kommissionen är tydliga med vid intervjuer. Bedömningen från de svenska intressenter som intervjuats i kartläggningen är att det riskerar att få negativa konsekvenser. Frågor kring språkmodeller uppfattas som centrala för utveckling av tjänster med stöd av AI. Sverige har varit en aktiv part i tidigare samarbeten och har också mycket upparbetad kompetens på området.

Fakta om ALT-Edic:

Fullständigt namn: Det europeiska konsortiet för digital infrastruktur för alliansen för språkteknologi

Status: Den Edic som har kommit längst. Direktören är rekryterad och tillträder sin tjänst i början av 2025.

Värdland: Frankrike, med fysiskt säte på orten Villers-Cotterêts.

Webbplats: <https://ALT-Edic.eu/>

Medlemmar och observatörer: Enligt senaste versionen av stadgarna, där medlemmar och observatörer framgår av Annex 1⁴³, är Sverige och Tyskland de EU-länder som i nuläget inte fattat beslut om deltagande som medlem eller observatör. För närvarande är 17 EU-länder medlemmar i ALT-Edic och det finns 9 observatörer (8 EU-länder, samt en region - Flandern).

⁴³ https://ALT-Edic.eu/ALT-EDIC_Statutes-current-en.pdf

6.1.2 LDT CitiVERSE Edic – ska utveckla digitala tvillingar för stadsutveckling

LDT (*local digital twins*) CitiVERSE Edic ska arbeta med digitala tvillingar för stadsutveckling. En digital tvilling är en virtuell kopia av en stad (eller en region). Användningen av artificiell intelligens (AI) är en viktig drivkraft för utvecklingen och spridningen av lokala digitala tvillingar som hjälper städer att fungera mer effektivt. Den digitala tvillingen kan användas för att simulera och analysera olika scenarier och förbättra planeringen. Möjliga användningsområden inkluderar exempelvis:

- Planering och design – olika alternativ kan testas innan de genomförs
- Underhåll och drift: Digitala tvillingar kan användas för att övervaka och få en bättre förståelse för hur infrastrukturen fungerar och därmed kan planering och underhåll ske på ett bättre sätt.
- Miljöövervakning: Utifrån data om luftkvalitet, energiförbrukning och annat kan digitala tvillingar underlätta i att identifiera och åtgärda miljöproblem.

Arbetet med smarta städer är ett prioriterat område i EU:s *Green deal*, där man särskilt betonar arbetet med att visualisera klimat och miljödata för en bättre stadsutveckling.

Målet med Edic:en är att skapa en öppen digital infrastruktur, främja ett industriellt ekosystem för digitala tvillingar och utveckla en marknad för EU:s små- och medelstora företag samt industri.

Arbetet knyter an till tidigare samarbeten kring att utveckla digitala tvillingar för städer. Exempel på andra initiativ är en utlysning i DIGITAL-programmet som hette *Towards Citiverse*, där Göteborgs kommun, Lindholmens Science Park och flera andra svenska aktörer har beviljats ett projekt. CitiVERSE Edic knyter även an till det samarbete som bedrivs inom exempelvis Living-in EU – ett samarbete där lokala och regionala aktörer arbetar med att stadsutveckling och smarta städer.

Svenska aktörers arbete med CitiVERSE Edic

Ett antal svenska kommuner, RISE och Sveriges kommuner och regioner (SKR) är exempel på svenska aktörer som deltar i arbetet med smarta städer inom EU, samarbeten som ofta pågått under lång tid. Av intervjuerna framkommer att det uppfattas som olyckligt att Sverige just nu inte deltar aktivt i CitiVERSE Edic, eftersom det kan ha stor betydelse för en bredd av tjänster inom samhällsplanering och stadsutveckling. En annan aspekt som lyfts fram i intervjuer är att de som är med i samarbetet också kommer att vara de som kan påverka utformningen av bland annat standarder för digitala tvillingar och datadelning inom domänen smarta städer.

En komplicerande faktor när det kommer till en Edic inom stadsutveckling är att detta i många delar hanteras av kommuner och regioner – även om nationella myndigheter kan vara en del av arbetet. Det är därför komplicerat att identifiera en lämplig nationell representant för Sverige. Kopplat till CitiVERSE har myndigheter som Lantmäteriet, SMHI och Naturvårdsverket nämnts under intervjuerna.

Fakta om LDT CitiVERSE Edic:

Fullständigt namn: Det europeiska konsortiet för digital infrastruktur för nätverksanslutna lokala digitala tvillingar för CitiVERSE

Status: Arbetet är i startgroparna. I början av november anordnades ett möte där generalförsamlingen träffades, planen inför mötet var att rösta om uppdaterade stadgar och juridiska frågor. I skrivande stund har det inte varit möjligt att få uppdaterad information om vad mötet resulterade i.

Värdland: Spanien, med fysiskt säte på orten Valencia.

Webbplats: Inte tillgänglig ännu.

Medlemmar och observatörer: 12 medlemsstater: Belgien, Tjeckien, Kroatien, Estland, Spanien, Italien, Frankrike, Litauen, Lettland, Portugal, Slovenien och Slovakien. Målsättningen är att 50 europeiska städer ska delta i arbetet. Även om de formella besluten inte är fattade när denna rapport skrivs, så är inriktningen att det inte kommer att krävas att ett land är medlem för att en stad/region från samma land ska kunna delta i arbetet.

6.2 Områden där en formell ansökan om att bilda en Edic är nära förestående

Inom ramen för uppdraget har intervjuer genomförts med svenska intressenter som arbetar med frågor där en Edic är på väg att bildas. Det har inte varit möjligt att prata med representanter från alla områden, vilket gör att underlaget för beskrivningarna är av varierande omfattning. För områden där en inte intervju gjorts har det varit svårt att hitta offentligt tillgänglig information, vilket påverkar beskrivningarna.

6.2.1 Edic för mobilitets- och logistikdata på trafikområdet

Målsättningen för samarbetet inom mobilitets- och logistikdata är att utveckla gemensamma standarder för datadelning inom trafikområdet. Eftersom förflyttningar sker över geografiska gränser (lokala, nationella och internationella) samt mellan trafikslag, behöver trafiklösningar inom gods- och persontrafik vara enhetliga och utvecklas i internationella samarbeten för att vara ändamålsenliga. På så vis skapas förutsättningar för mer effektiva transporter och system, vilket i sin tur kan ge miljöfördelar och tillgänglighetsfördelar. Goda innovationer kan skalas upp och användas bredare i Europa.

Enligt arbetsgruppen ska en kommande Edic sammanföra offentliga och privata aktörer inom mobilitet och logistik på europeisk nivå. Den kommande Edic:en ska arbeta med att:

- Upprätta organisatoriska strukturer samt skapande av multinationella EU-projekt
- Medverka till analys av lösningar och behov, samt informationsutbyte av existerande lösningar och verktyg för datadelning mm

- Gruppera och sammanföra pågående projekt
- Bygga en plattformstruktur för ökad möjlighet till bredare genomförande mellan medlemsländerna

Under hösten 2024 har den kommande Edic:ens utformning utvecklats i en arbetsgrupp, som i början av 2025 kommer att övergå i projektet Boost-EDIC M&L, som är ett fyraårigt DIGITAL-finansierat projekt med syfte att underlätta etableringen av en Edic. Den planerade Edic:en ska etableras parallellt med att arbetet inom projektet Boost-Edic M&L pågår.

Svenska aktörers arbete med Edic för mobilitets- och logistikdata

Från svenskt håll deltar Trafikverket och RISE i det pågående arbetet. Sverige har under lång tid engagerat sig i olika projekt som rör digitalisering och transportlogistik. Arbetet inom den kommande Edic:en blir en fortsättning på tidigare arbete i olika projekt där Trafikverket deltagit.

Trafikverket bedömer det som troligt att en framtida Edic blir en viktig aktör inom genomförandet av digitala datadelningsprojekt inom mobilitet och logistik. Med utgångspunkt i detta tycker Trafikverket att det är viktigt att delta i arbetet, helst som medlem med rösträtt i beslut som fattas inom Edic:en.

Edic för mobilitets- och logistikdata

Status: Förnotifierad till EU-kommissionen, den formella ansökan förväntas vara färdig i slutet av 2024.

Värdnation: Nederländerna

Förväntade medlemmar: Österrike, Tyskland, Spanien, Italien, Finland och Slovakien. **Andra möjliga medlemmar/observatörer:** Belgien, Bulgarien, Grekland, Frankrike, Rumänien, Sverige, Litauen och Luxemburg. Ytterligare ett trettiotal offentliga och privata aktörer har uttryckt intresse av att vara med i framtiden.

Beslutet är dock att **endast** medlemsstaterna är med formellt i uppstarten och vid ansökan.

En styrgrupp kommer att bildas kopplat till Edic:en. I den deltar organisationer med myndighetskoppling (inklusive Trafikverket), branschorganisationer och andra intresseorganisationer.

6.3 Flera Edic:ar på väg att bildas på hälsodataområdet

Det finns flera större samarbeten och projekt inom hälsa, som nu överväger att bilda Edic:ar. Vinnova har sedan en tid bidragit till att facilitera och att stärka samverkan mellan projekten, svenska myndigheter och nationella satsningar. Nedan beskrivs Genomes Edic, EUCaim Edic, TEF

Health Edic samt E-brains. Arbetet länkar till förordningen om ett europeiskt hälsodatområde⁴⁴ som kommer börja gälla i början av 2025, samt som en integrerad del i en framtida europeiska infrastrukturen för hälsodata, HealthData@EU.⁴⁵

Som tidigare beskrivits i kapitel 5 har diskussioner kring hantering av känsliga personuppgifter kommit att diskuteras mycket i arbetet med Edic:ar för hälsodata. Hur dessa samtal faller ut och om det går att hitta en fungerande lösning kommer att ha stor påverkan på utvecklingen för dessa Edic:ar.

6.3.1 Cancer Image Europe (EUCaim) Edic ska underlätta delning av bilder för cancerforskning

EUCaim är ett pågående projekt och en del av EU-satsningen *Europe Beats Cancer*. DIGITAL-projektet EUCaim avslutas 2027 och en Edic har hittills bedömts vara den bästa modellen för ett fortsatt samarbete på området. Målet med att bilda en Edic är att skapa långsiktiga förutsättningar för att fortsätta det pågående arbetet inom EUCaim.

EUCaim-projektet bygger en infrastruktur för bilder och kliniska data inom cancerområdet, riktad till forskare, myndigheter, sjukhus och företag. Utgångspunkten för EUCaim var att bilddata inom cancer är fragmenterad och dåligt spridd. Genom att möjliggöra tillgång till säker lagring och tillgång till data om cancerpatienter från många länder skapas bättre och mer långsiktiga förutsättningar för kommande forskning och sjukvård. Målet är att stimulera ömsesidigt fördelaktiga utbyten och att främja biovetenskaplig forskning i Europa, med särskilt fokus på cancerforskning.

Svenska aktörers arbete med EUCaim

Från svenskt håll deltar bland andra Umeå universitet i EUCaim-projektet och i arbetsgruppen som förbereder en Edic, men de har aktivt efterfrågat Regeringskansliets engagemang i arbetet.

Förhoppningen är att en Edic kan erbjuda förutsättningar för att tillgängliggöra bilddata inom cancer på ett enhetligt sätt. För att det ska fortsätta vara ett bra alternativ är en viktig del att en Edic kan erbjuda ett regelverk för tillgänglighet och skydd av data. Att stå utanför ett sådant samarbete uppfattas medföra en risk för att Sverige missar möjligheten att vara del av ett viktigt nätverk och att påverka utvecklingen inom bildanalys och AI i Europa.

EUCaim Edic

Status: En förnotifiering till EU-kommissionen väntas i slutet av 2024.

Preliminär värdsnation: Spanien

⁴⁴ För mer information om det europeiska hälsodatområdet, se https://health.ec.europa.eu/ehealth-digital-health-and-care/european-health-data-space_sv

⁴⁵ För mer information om det europeiska hälsodatområdet, se https://health.ec.europa.eu/ehealth-digital-health-and-care/european-health-data-space_sv

Förväntade medlemmar: För närvarande deltar representanter från elva medlemsländer i det förberedande arbetet: Grekland, Spanien, Frankrike, Kroatien, Italien, Lettland och Portugal är medlemmar i arbetsgruppen och Tyskland, Nederländerna, Polen och Sverige deltar som observatörer.

6.3.2 Genomes Edic – med målet att möjliggöra precisionsmedicin och forskning

Syftet med en Edic för genetisk data/arvsmassa är att tillgängliggöra fler än 1 miljon harmoniserade högkvalitativa hel-genom sekvenser i Europa. Detta möjliggör utvecklad precisionsmedicin, hållbara vårdssystem och världsledande forskning genom genomikbaserad medicin.

En Edic är tänkt att erbjuda ett gemensamt ramverk för interoperabilitet och en federerad infrastruktur. För närvarande bedrivs arbetet inom den mellanstatliga deklARATIONEN *1 Million Genomes* (1+MG) från 2018 och som idag samlar 25 av EU:s medlemsländer samt Norge och Storbritannien⁴⁶. I arbetet med 1+MG deltar Vinnova och Vetenskapsrådet som svenska ledamöter. Det finns också en svensk så kallad *National Mirror Group* som leds av Vinnova och samlar olika departement, myndigheter och nationella initiativ för dialog och nationell förankring. Flera europeiska implementeringsprojekt pågår som stöds via DIGITAL-programmet, med svensk medverkan såsom *Genomics Data Infrastructure* (GDI, 2023–2026) samt *Genome of Europe* (GoE 2024–2028). Totalt investeras 60 miljoner euro i projekten varav ca 48 miljoner går till svenska aktörer (EU-medel plus svensk medfinansiering). Från svensk sida medverkar forskningsnätverket *National Bioinformatics Infrastructure* (NBIS) och *Genomic Medicine Sweden* (GMS) i att skapa en nationell 1+MG-nod för genomikdata.

Det förberedande arbetet med att skapa en Edic sker inom GDI-projektet. EU-kommissionen har varit tydliga med att de förväntar sig att en Edic bildas innan arbetet inom GDI avslutas 2026.

Svenska aktörers arbete med Genomes Edic

Svenska aktörer som deltar i det förberedande arbetet med att skapa en nationell nod för genomikdata genom en Edic är forskningsnätverket NBIS och GMS, Vinnova samt Vetenskapsrådet.

Att delta i kommande samarbeten och att skapa en infrastruktur för genomikdata uppfattas som en förutsättning för att fortsätta det arbete som varit prioriterat från svenskt håll och som är viktigt för utvecklingen inom precisionsmedicin, hållbara vårdssystem och forskning.

⁴⁶ <https://framework.onemilliongenomes.eu/about-the-framework>

Genomes Edic

Status: Förnotifierad till EU-kommissionen, den formella ansökan förväntas vara färdig i slutet av 2024. Vinnovas bedömning är att beslut om att delta som en av de grundande medlemmarna (eller observatörerna) skulle krävas i början av 2025.

Preliminär värdsnation: Luxemburg

Förväntade medlemmar: I arbetsgruppen (inom GDI) ingår Luxemburg, Belgien, Tjeckien, Finland, Frankrike, Estland och Sverige. Det finns även en taskforce kring den rättsliga grunden som en Edic skapar för hantering av personuppgifter. De tittar även på förhållandet mellan Edic och andra förordningar av relevans såsom EHDS-förordningen.

6.3.3 TEF Health Edic ska minska skillnader i vårdkvalitet genom AI och robotik

Beskrivning: En TEF är en test- och experimentanläggning för artificiell intelligens (*AI Test and Experimental Facility*). Målet med TEF-Health är tillhandahålla expertis och stöd till företag och innovatörer inom hälso- och sjukvård. Diskussionerna om att bilda en Edic utgår från det pågående arbetet inom det DIGITAL-finansierade projektet TEF-Health, som arbetar med att stötta små- och medelstora företag att använda AI-lösningar inom hälsa. Genom att använda AI och robotik hoppas man kunna minska skillnaderna i vårdkvalitet mellan olika regioner och förbättra patienternas upplevelse och utfall. Målet för TEF-Health är att skapa förutsättningar för en mer kostnadseffektiv och skalbar hälso- och sjukvård inom EU.

Status: Arbetet inom projektet TEF-Health ska pågå till 2028. Det är först efter det som det är aktuellt med en Edic. Diskussionerna om att bilda en Edic inleddes under våren 2024 och är i ett tidigt stadium. Under hösten 2024 var Frankrike och Tyskland intresserade av att bilda en Edic, men behövde ytterligare ett medlemsland för att kunna påbörja det formella arbetet. EU-kommissionen har varit drivande i att föreslå att arbetet övergår till en Edic efter projektperioden.

TEF Health Edic ingår inte i den lista över förväntade Edic:ar som presenterades vid DDB:s möte i september 2024.

Syftet med att bilda en Edic för att fortsätta samarbetet skulle vara att säkerställa långsiktig hållbarhet och finansiering, som inte är beroende av att pågående projekt förnyas för att arbetet ska kunna fortsätta.

Svenska aktörers arbete med TEF Health

Arbetet inom TEF-Health är omfattande och budgeten för den svenska delen av arbetet är mer än 100 miljoner kronor på fem år. Karolinska institutet leder den svenska noden och är också den aktör som deltar i diskussioner om att bilda en Edic.

6.3.4 E-BRAINS är ytterligare en sannolik kommande Edic

Bland dem som har intervjuats finns även representanter för ytterligare en Edic som inte finns med på EU-kommissionens lista vid det senaste mötet i DDB: E-brains Edic. E-Brains är en infrastruktur för hjärnforskning och hjärnhälsa, som skapats utifrån arbetet med projektet *Human Brain Project*, som bedrevs under perioden 2013–2023. För närvarande bedrivs E-Brains som en AISBL, som är en belgisk organisationsform för icke vinstdrivande internationella organisationer. Det samlar mjukvara, simulatorer och data för att utforska hjärnan, vilket är avgörande för att förstå och behandla hjärnsjukdomar som kostar samhället mycket. Sverige deltar med nationella noder genom KTH, Karolinska institutet, Umeå universitet samt Mittuniversitet i Östersund.

Arbetet med E-brains har konkretiserats under hösten 2024 och enligt intervjupersonen från KTH tyder allt nu på att det kommer att bildas en Edic.

6.4 Andra Edic:ar som är på väg att skapas

I EU-kommissionens redogörelse på DDB:s septembermöte finns flera Edic:ar som är på väg att bildas. Informationen nedan bygger i huvudsak på EU-kommissionens presentation från mötet i DDB i september 2024⁴⁷. Dessa Edic:ar är:

6.4.1 Agri-food Edic

Beskrivning: En Edic inom livsmedel, som ska ta vara på möjligheterna med digital teknik och datateknik för att minska administrativa bördor i sektorn.

Status: En formell ansökan förväntas under slutet av 2024. Förväntat värdland är

Frankrike. Medlemsländer som sannolikt kommer att delta är Belgien, Kroatien, Italien och Rumänien. Andra möjliga medlemmar som nämns av EU-kommissionen är Österrike, Tyskland, Spanien, Lettland och Nederländerna.

6.4.2 Cybersecurity Skills Coalition Edic

Beskrivning: Ska skapa en utbildningsinfrastruktur (inklusive informationssystem

för kursplaner för cybersäkerhet) för att stödja *Cybersecurity Skills Academy*⁴⁸.

Status: Förnotifierad och en formell ansökan förväntas under slutet av 2024.

Grekland är värdland. Andra medlemsstater i ansökan är: Portugal, Italien, Cypern och Österrike (samt eventuellt Slovenien, Ungern och Nederländerna).

⁴⁷ Presentation från Digital decade board:s möte den 10 september 2024. (Inte tillgänglig på nätet)

⁴⁸ <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/cybersecurity-skills-academy>

6.4.3 Digital Commons Edic

Beskrivning: Denna Edic ska arbeta med så kallade ”digitala allmänningar”⁴⁹ (*digital commons*), vilket avser digitala resurser och kunskap som karaktäriseras av delat ägarskap och öppna lösningar.

Status: En formell ansökan förväntas under slutet av 2024.

Värdland ska vara Frankrike och Nederländerna. Förväntade medlemmar: Estland, Frankrike, Tyskland, Nederländerna och Slovenien. Andra möjliga medlemmar/observatörer Österrike, Belgien, Tjeckien, Danmark, Finland, Italien och Polen.

6.4.4 IMPACTS Edic

Beskrivning: Fokus för arbetet är att skapa en plattform för samskapande av gränsöverskridande offentliga tjänster i enlighet med den förordningen om ett interoperabelt Europa (*Interoperable Europe Act*).

Status: Utkast till ansökan är inlämnad till EU-kommissionen, den formella ansökan förväntas under slutet av 2024. Grekland ska vara värdland. Förväntade medlemmar: Ungern, Polen, Kroatien och Luxemburg. Andra möjliga medlemmar eller observatörer är: Österrike, Finland, Malta, Portugal och Cypern.

7 Framåtsyftande slutsatser – behov av en tydligare beslutsprocess och stöd i arbetet

Ett av syftena med denna kunskapssammanställning är att skapa ett grundläggande kunskapsmaterial om Edic:ar. Intervjuerna bekräftar att det finns ett behov av ett sådant underlag och att det har varit svårt att erhålla en övergripande förståelse och samsyn kring vad det nya verktyget innebär. Intervjupersonerna efterfrågar också ett strukturerat och systematiskt arbete för att bestämma hur Sverige ska förhålla sig till de Edic:ar som nu bildas.

Av intervjuerna med svenska aktörer som arbetar inom områden där Edic:ar har bildats, eller är på väg att bildas, framkommer några tydliga behov och synpunkter. Dessa är:

- Ett ökat engagemang från Regeringskansliet och bättre samordning mellan departementen
- En tydligare beslutsprocess i Sverige och information om vilka underlag och vilka kriterier som ska ligga till grund för ett ställningstagande.
- Vikten av att förstå konsekvenser av ett icke-beslut – där Sverige ställer sig utanför tidigare prioriterade samarbeten och avstår från möjligheter att påverka hur Edic:en utformas.

⁴⁹ För mer info, se <https://www.nldigitalgovernment.nl/news/european-collaboration-for-digital-commons/>

7.1.1 Önskemål om ökat engagemang från Regeringskansliet

I takt med att de beslutade Edic:arna blir fler och inleder sitt konkreta arbete uppstår förväntningar på att Regeringskansliet ska ta ställning till om Sverige ska delta i samarbetet. Av kartläggningen framkommer tydliga önskemål om ett ökat engagemang från Regeringskansliet och bättre samordning mellan departementen. Det framkommer även önskemål om att det ska finnas möjlighet att få stöd i frågor om juridik och ekonomi, där komplicerade frågor behandlas under arbetet med ansökan och förslag till stadgar. Ett exempel på detta är det rättsliga ramverket och hanteringen av känsliga personuppgifter.

7.1.2 Behov av tydlig analys och beslutsprocess kring Sveriges deltagande i Edic:ar

Beslutsprocessen för Sveriges ställningstagande till att delta eller inte i Edic:ar har hittills varit långsam. Enligt EU-kommissionen sticker nordiska länder, men särskilt Sverige, ut bland EU-medlemsländerna. En ökad tydlighet kring beslutsprocessen och vad den som vill att Sverige ska delta i en Edic ska göra – både avseende vem som ska kontaktas och vilka beslutsunderlag som efterfrågas – är ett centralt resultat av intervjuerna. Det framkommer även att det verkar saknas en analys av hur Edic:arna relaterar till nationella satsningar och målsättningar, samt konsekvenserna av att Sverige står utanför de nybildade Edic:arna på kort och på lång sikt. Det betyder inte att Sverige ska delta i alla samarbeten, men svenska aktörer behöver förstå på vilka grunder beslut om deltagande fattas. Det är också viktigt att beslutsprocessen inte drar ut för mycket på tiden.

Hittills verkar Sveriges avvaktande hållning ha sin grund i icke-beslut snarare än aktiva ställningstaganden kring respektive Edic. Detta har även gällt möjligheten att delta i förberedande arbetsgrupper för Sveriges räkning.

7.1.3 Konsekvenser av att avstå från att delta i uppstarten av Edic:ar

Flera intervjupersoner bedömer att ett litet medlemsland som Sverige har bäst möjligheter att få genomslag för sina synpunkter genom att delta i ett tidigt skede. Genom att delta i förberedande arbete har Sverige möjlighet att påverka Edic:arnas utformning mer än om Sverige ansluter senare.

Att vänta med att ta ställning kommer att leda till ett tydligare beslutsunderlag för svenskt medlemskap, men på bekostnad av att Sverige har haft mindre möjlighet att påverka utformningen än vad som annars varit möjligt.

Bilaga 1: Genomförandet av uppdraget

Datainsamlingen bygger på flera olika datakällor; intervjuer, arbetsmöten och dokumentstudier. En kort genomgång av dessa följer nedan.

Dokumentstudier: Kartläggningen har inkluderat ett stort antal dokument. Dessa består dels av offentligt tillgängliga dokument, dels av sådana som bedömts relevanta av kontaktpersoner hos uppdragsgivarna och intervjupersoner.

Intervjuer: 17 intervjuer har genomförts. Urvalet av intervjupersoner har skett i dialog med uppdragsgivarna och utgörs av personer som arbetar inom områden där det nu bildas en Edic. Intervjupersonerna är verksamma:

- Inom forskning vid universitet: Karolinska institutet, Kungliga tekniska högskolan och Umeå universitet.
- På myndigheter: Digg, Institutet för språk och folkminnen, Kungliga biblioteket (KB-Labb), Regeringskansliet, Trafikverket, Vinnova
- I andra organisationer (RISE, AI Sweden samt en konsult med särskild sakkunskap).

Utöver svenska aktörer har intervjuer genomförts med representanter från EU-kommissionen (som arbetar med ALT-Edic), Spanien (LDT CitiVERSE Edic) och Frankrike (ALT-Edic).

Syftet med intervjuerna har varit att få en förståelse för frågor som:

- Vilka frågor är aktuella inom respektive område för närvarande – hur förs diskussionerna kring Edic:ar och diskuteras alternativa samarbetsätt?
- Vilka nyttor skulle ett svenskt deltagande i en Edic kunna skapa? Vilka utmaningar finns kopplat till ett deltagande?
- Vilka behov finns av mer kunskap eller annat stöd?

Intervjuerna genomfördes med stöd av en intervjuguide men enligt ett semistrukturerat arbetssätt. Det innebär att intervjun utgår från ett antal fördefinierade frågor, men att det finns en flexibilitet att fördjupa frågor eller avvika från intervjuguiden beroende på hur intervjun utvecklar sig. Intervjuerna dokumenterades i anteckningar, dessa har varit en del i det material som analyserats.

Workshops och möten: I samband med kartläggningen har två workshops genomförts, intervjupersoner och uppdragsgivarna bjudits in. Det första arbetsmötet hölls i slutet av augusti, innan intervjuerna inleddes, och syftade till att ge en bakgrund till projektet och en introduktion till Edic. Det andra mötet hölls i början av oktober, efter att intervjuerna genomförts. Syftet med det mötet var att presentera de preliminära resultaten av kartläggningen och att inhämta deltagarnas synpunkter på dessa. Under arbetet med kartläggningen har flera arbetsmöten genomförts kontaktpersoner på Digg och Vinnova.

Begränsningar: Innehållet i beskrivningarna av Edic:arna varierar i innehåll. Det är ett resultat av att det begränsade antal intervjuer inom projektet, men även att det är svårt att hitta allmänt tillgänglig information om Edic:arna, där det i många fall är ett pågående förberedande arbete som pågår.

Bilaga 2: Dokument

I fotnoter framgår löpande vilka källor som använts i kartläggningen. Några av de som är centrala, och som finns tillgängliga digitalt finns listade nedan.

Grunderna för det digitala programmet, flerlandsprojekt och Edic:ar

Beslut om att inrätta policyprogrammet för det digitala decenniet 2030 (DDPP):

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/sv/library/digital-decade-policy-programme-2030>

Kommissionens användarguide: European Digital Infrastructure Consortium User Guide (2024),
Tillgänglig via: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/edic>

ALT-Edic:

EU-kommissionens genomförandebeslut:

https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2024/458/oj

Den senaste versionen av stadgarna finns på:

https://ALT-Edic.eu/ALT-EDIC_Statutes-current-en.pdf

LDT CitiVERSE:

EU-kommissionens genomförandebeslut: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2024/459/oj

Europeum-Edic:

EU-kommissionens genomförandebeslut:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024D1432>